

KELTAINEN KIRJASTO

ABDULRAZAK
GURNAH
PARATIISI

NOBEL

KELTAINEN KIRJASTO

ABDULRAZAK GURNAH:

Loppuelämät (2020, suom. 2022)

Paratiisi (1994, suom. 2023)

ABDULRAZAK GURNAH

Paratiisi

Suomentanut

EINARI AALTONEN

tammi

80 VUOTTA

Taike on tukenut teoksen suomentamista.

Taiteen edistämiskeskus
Centret för konstfrämjande
Arts Promotion Centre Finland

Englanninkielinen alkuteos *Paradise* ilmestyi Isossa-Britanniassa 1994.

Copyright © 1994 by Abdulrazak Gurnah

Originally published by Bloomsbury Publishing.

Suomenkielinen laitos © Einari Aaltonen ja Tammi 2023

Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä.

ISBN 978-952-04-4637-6

Painettu EU:ssa

Salma Abdalla Basalamalle

MUURIN YMPÄRÖIMÄ
PUUTARHA

1

Ensin poika. Hänen nimensä oli Yusuf ja kaksitoistavuotiaana hän lähti yllättäen kotoaan. Hän muisti, että silloin oli kuiva kausi ja jokainen päivä muistutti edellistä. Silloin kukat kukkivat yllättäen ja kuolivat. Outoja hyönteisiä kipitti kivien alla ja kipristeli kuoliaaksi korventavassa paahteessa. Aurinko sai kaukaiset puut värisemään, talot huojattelemaan ja haukkomaan henkeä. Joka askeleella pöllähti tomua ilmaan ja päivän tuntien yllä häälyi jyrkkäreunainen jähmeys. Kuivasta kaudesta palasi mieleen tuollaisia tarkkoja hetkiä.

Sillä kertaa hän äkkäsi junalaturilla kaksi eurooppalaista, ensimmäiset hänen silmiinsä sattuneet. Häntä ei pelottanut, ei ensi alkuun. Hän kävi asemalla usein katsomassa junia, jotka saapuivat äänekkäästi ja jylhästi, sitten hän odotti, kunnes ne lähtivät taas liikkeelle pillillä varustautuneen, vihaisesti mulkoilevan intialaisen opasteiden hoitajan heilauttaessa viirejään. Yusuf odotti junaa usein tuntikaupalla. Myös eurooppalaiskaksikko odotti, seisoi kankaisen suojakatoksen alla, ja heidän matkalaukkunsa ja tärkeän näköiset tavaransa nököttivät siistissä pinossa muutama metrin päässä. Mies oli kookas, niin pitkä, että hänen täytyi seisoa kumarassa, jotta pää ei osuisi porotukselta suojaavaan katokseen. Nainen seisoi syvemmällä varjoissa kiiltelevät kasvat

puolittain kahden hatun peitossa. Hänen valkoisessa röyhelöpaidassaan oli napit miehustassa ja hihansuissa ja hänen pitkä hameensa hipoi kenkiä. Myös hän oli pitkä ja kookas mutta eri tavalla. Siinä missä nainen näytti kuhmuralaiselta ja taipuisalta, siltä kuin voisi muuttaa muotoaan, mies oli kuin yhdestä puusta veistetty. He tuijottivat eri suuntiin sen oloisina kuin eivät tuntisi toisiaan. Yusuf katsoi heitä ja näki naisen nostavan mutkatomasti nenäliinan huulilleen, pyyhkäisevän niiltä kuivat ihonriekaleet. Miehen kasvot olivat punalaikkuiset, ja kun hän siirsi hitaasti katsettaan ahtaalla asemalla ja pani merkille lukitut puiset varastorakennukset ja jättimäisen keltaisen lipun, jossa komeili musta mulkoileva lintu, Yusuf sai tilaisuuden tarkastella häntä pitkän tovin. Sitten mies kääntyi ja huomasi Yusufin tuijotuksen. Ensin mies siirsi katseensa sivuun mutta pian taas takaisin ja tapitti Yusufia, pitkään. Yusuf ei saanut irrotettua omaa katsettaan miehestä. Yhtäkkiä miehen hampaat paljastuivat hänen ähkäistessään tahattomasti, samalla hänen sormensa nytkähtivät oudosti. Yusuf otti vaarin varoituksesta ja pakeni mummisten samalla sanoja, jotka hänet oli opetettu lausumaan silloin kun äkisti ja odottamatta tarvittiin Jumalan apua.

Samana vuonna, kun hän lähti kotoa, tuholaiset pesiytyivät takakuistin puisiin pylväisiin. Isä läimäytti vihaisesti pylväitä aina ohi menessään, teki selväksi, että tiesi, mitä puun uumenissa muhi. Tuholaiset jättivät puuhun jälkiä, jotka olivat kuin myllättyä maata, kuin eläinten kulku-uria kuivuneen virran uomassa. Yusufin kopauttaessa pylväitä ne kuulostivat pehmenneiltä ja ontoilta ja niistä irtosi rakeista hometta. Kun hän marisi ja kinusi ruokaa, äiti käski häntä syömään tuholaisia.

”Minulla on nälkä”, Yusuf valitti äidille, hoki itse kehittämänsä litaniaa, jota toisti vuosi vuodelta möreämmäksi käyväällä äänellä.

”Syö pylväisiin pesiityneitä tuholaisia”, äiti kehotti ja nauroi Yusufin liioitellun tuskastuneelle ja ahdistuneelle ilmeelle. ”Siitä vain, sen kuin alat appaa. Ihan vapaasti.”

Yusuf huokaisi lopen uupuneesti, kokeili uutta tapaa tehdä selväksi, kuinka surkea äidin vitsi oli. Joskus he söivät luita, äiti keitti niistä laihaa keittoa, jonka rasvainen pinta oli kirjava ja jonka kätköissä lymysi tummanpuhuvia ja huokoisia luuytimen palasia. Pahimmillaan tarjolla oli pelkkää okramuhennosta, mutta vaikka Yusuf olisi ollut kuinka nälkäinen, hän ei pystynyt nielemään niljakasta mössöä.

Niihin aikoihin Yusufin setä Aziz tuli kylään. Setä kävi heillä harvakseltaan, ja yleensä häntä saattoi joukko kanssamatkaajia, kantajia ja soittajia. Hän pistäytyi heillä pitkällä matkoillaan, joita teki valtamereltä vuorille, järville, metsämailla, kuiville aroille ja sisämaan paljaille kukkuloille. Hänen matkantekoaan säestivät usein rummut, tamburit, pikkutorvet ja siwatorvi, ja kun hänen matkaseurueensa marssi kaupunkiin, eläimet pakenivat paikalta ja lapset villiintyivät. Aziz-sedästä leyhähti outo haju, sekoitus vuodan, hajuveden, suitsukepihkan ja mausteiden tuoksua sekä jokin vaikeammin määriteltävä lemahdus, joka sai Yusufin ajattelemaan vaaraa. Sedällä oli yleensä yllään ohut ja liehuva, puuvillainen kanzukaapu ja takaraivollaan pieni virkattu lakki. Hienostuneen olemuksensa ja kohteliaan eleettömän käytöksensä ansiosta hän vaikutti pikemminkin iltapäiväkävelyllä olevalta mieheltä tai iltarukouksesta palaavalta uskovaiselta kuin kauppiaalta, joka oli luovinnut piikkipensaiden lomassa ja väistellyt myrkkykäärmeiden pesäkoloja. Jopa saapumisen riehakkaissa tunnelmissa ja tungeksivan väkijoukon hälyn ja sekasorron ympäröimänä, jopa väsyneiden ja metelöivien kantajien ja valppaiden, teräväkyntisten kauppiaiden keskellä Aziz-setä onnistui näyttämään

tyynen rauhalliselta. Tällä kertaa hän oli tullut käymään heidän luonaan yksin.

Yusuf piti sedän vierailuista. Isän mukaan ne olivat heille kunniaksi, koska setä oli varakas ja maineikas kauppias – *tajiri mkubwa* – mutta se ei ollut ainoa syy, vaikka kunnia oli toki tervetullutta. Heillä käydessään Aziz-setä antoi hänelle aina kymmenen annan kolikon. Yusufin ei tarvinnut kuin olla läsnä sopivalla hetkellä. Aziz-setä etsi häntä katseellaan, hymyili ja ojensi kolikon. Myös Yusufin teki mieli hymyillä joka kerta kun setä saapui, mutta hän piti itsensä aisoissa, koska arvasi sen olevan väärin. Yusuf ihasteli Aziz-sedän hohtavaa ihoa ja salaperäistä tuoksua. Se tuntui sieraimissa vielä monta päivää sedän lähdön jälkeen.

Vierailun kolmantena päivänä oli selvää, että Aziz-setä valmistautui lähtemään. Keittiössä oli normaalia enemmän hyöriä ja ilmassa sekoittuivat helposti tunnistettavat juhlatuoksut. Makeat mausteet tirisivät, kookoskastike hautui, hiivaiset sämpylät, pannuleipä ja keksit tuoksuivat ja liha kypsyi. Koko päivän Yusuf pysytteli visusti talon lähetyvillä siltä varalta, että äiti tarvitsisi apua keittiössä tai haluaisi kuulla hänen mielipiteensä jostakin ruokalajista. Hän tiesi äidin arvostavan hänen mielipidettään sellaisissa asioissa. Tai sitten äiti saattaisi unohtaa sekoittaa kastiketta tai jättää vihannekset laittamatta pataan juuri sillä hetkellä, kun öljy väreili parahultaisesti. Yusufin täytyi olla varuillaan, koska vaikka hän halusi pitää silmällä keittiötä, hän ei halunnut äitinsä huomaavan, että hän norkoili lähetyvillä. Siinä tapauksessa äiti takuulla lähettäisi hänet loputtomiin jatkuville asioille, mikä jo sinänsä olisi rasittavaa, mutta lisäksi hän saattaisi menettää tilaisuuden hyvästellä Aziz-setä. Kymmenen annan kolikko nimittäin siirtyi kädestä käteen aina lähdön hetkellä, juuri silloin Aziz-setä ojensi kätensä suudeltavaksi

ja silitti sen puoleen kumartuvan Yusufin päälakea. Sitten setä sujautti harjaantuneen sulavasti kolikon Yusufin kämmenelle.

Isä oli yleensä töissä vähän yli puoleenpäivään. Yusuf arvasi, että isä palaisi kotiin yhdessä Aziz-sedän kanssa, joten aikaa oli tapettavana runsaasti. Isä piti hotellia. Se oli tuorein hänen lukuisista yrityksistään kääriä rahaa ja kartuttaa mainetta. Kotonan isä sopivalla tuulella ollessaan kertoi heille tarinoita muista suunnitelmista, joilla oli yrittänyt vaurastua, ja hän sai ne kuulostamaan naurettavilta ja hupaisilta. Tai sitten Yusuf kuuli isän valittavan, kuinka elämä oli pettänyt hänet ja kaikki vaivan näkö valunut hukkaan. Hotelli, oikeastaan majatalo, jonka yläkerran huoneessa oli neljä siistiä sänkyä, sijaitsi Kawan pikkukaupungissa, jossa he olivat asuneet reilut neljä vuotta. Ennen sitä he olivat asuneet etelän maanviljelysalueella toisessa pikkukaupungissa, jossa isä oli pitänyt pientä puotia. Yusuf muisti vehreän kukkulan, vuorten kaukaiset varjot ja vanhan miehen, joka istui jakkaralla puodin edustalla jalkakäytävällä kirjailemassa lakkeja silkkilangalla. He muuttivat Kawaan, koska siitä oli tullut vilkas kaupunki sen jälkeen kun saksalaiset perustivat sinne varikon rakentaessaan sisämaan ylängöille johtavaa rautatietä. Kaupunki muuttui kuitenkin taas pian uneliaksi ja junat pysähtyivät siellä vain lastaamassa puutavaraa ja tankkaamassa vettä. Edellisellä matkallaan Aziz-setä oli tullut junalla Kawaan ennen kuin oli jatkanut matkaa jalan länteen. Seuraavalla kiertueellaan, setä sanoi, hän matkustaisi junalla radan päähän asti ja jatkaisi sen jälkeen matkaa luoteeseen tai koilliseen. Siellä voisi vielä hieroa hyviä kauppoja, hän sanoi. Joskus Yusuf kuuli isänsä toteavan, että koko kaupunki oli suistumassa helvettiin.

Juna rannikolle lähtisi alkuillasta ja Yusuf ounasteli, että Aziz-setä nousisi siihen. Hän arvasi Aziz-sedän elkeistä, että tämä oli menossa kotiin. Ihmisistä ei kuitenkaan voinut sanoa

mitään varmasti, joten yhtä hyvin setä saattaisikin nousta vuorille menevään junaan, joka lähtisi kolmelta iltapäivällä. Yusuf oli varautunut kumpaankin mahdollisuuteen. Isä odotti hänen tulevan joka päivä hotellille keskipäivän rukoushetken jälkeen – perehtymään liiketoimintaan, isä sanoi, ja opettelemaan selviytymään omin neuvoin, mutta todellisuudessa hän tuli tuuraamaan kahta nuorta miestä, jotka auttoivat ja siivosivat keittiössä ja tarjoilivat asiakkaille ruokaa. Hotellin kokki joi, kiroili ja solvasi kaikkia näköpiiriinsä osuvia mutta ei Yusufia. Hän saattoi yhtäkkiä keskeyttää karkeakielisen paasauksensa ja sulaa hymyyn nähdessään Yusufin, mutta silti Yusuf kavahti häntä ja vapisi hänen edessään. Sinä päivänä hän ei mennyt hotellille eikä viettänyt keskipäivän rukoushetkeä, ja koska siihen aikaan päivästä oli kammottavan kuuma, hän ei uskonut, että kukaan vaivautuisi etsimään häntä. Niinpä hän lymyili varjoisissa kolkissa ja takapihan kanankoppien takana, kunnes alkuiltapäivän pölyn lomassa leyhähtelevä tukahduttava löyhkä ajoi hänet tiehensä. Sitten hän piileskeli naapurin hämärällä lautatarhalla tummanviolettien varjojen ja kaarevana kohoavan olkikaton suojuissa kuuntelemassa liskojen valpasta rapistelua samalla kun kärkkyi tilaisuutta ottaa vastaan kymmenen annan kolikko.

Lautatarhan hiljaisuus ja hämäryys eivät haitanneet Yusufia, koska hän oli tottunut leikkimään yksin. Isä ei pitänyt siitä, että hän leikki kaukana kotoa. ”Olemme villien saartamia”, isä sanoi, ”täkäläiset shenzit eivät usko Jumalaan, vaan palvovat puissa ja kallioissa eläviä henkiä ja paholaisia. He kaappaavat mielihyvin pikkulapsia, joille tekevät ties mitä kauheuksia. Tai sitten päädyt vetelehtijöiden ja heidän lastensa matkaan. He vähät välittävät sinusta ja hylkäävät sinut villikoirien ruoaksi. Pysy kodin lähetyvillä, jotta olet turvassa ja sinua voidaan pitää silmällä.” Isä halusi poikansa leikkivän naapurissa asuvan intialaisen puodinpitäjän

lasten kanssa, tosin intialaislapset heittivät hänen päälleen hiekkaa ja ilkkuivat, kun hän yritti lähestyä heitä. ”Golo, golo”, he hoilottivat ja sylkivät hänen suuntaansa. Joskus hän liittyi puiden varjossa tai talojen seinustoilla lorvailevien vanhempien poikien seuraan. Hänestä oli mukavaa olla poikajoukoissa, koska niissä kerrottiin aina vitsejä ja naurettiin. Heidän vanhempansa olivat kibaruatyöläisiä, jotka rehkiivät saksalaisten leivissä ratatyömailla, urakkatöissä radan päässä tai matkaajien ja kauppiaiden kantajina. He saivat palkkaa vain tehdystä työstä, eikä töitä ollut aina tarjolla. Yusuf oli kuullut poikien suusta, että saksalaiset hirttivät ihmisiä, jos nämä eivät raataneet tarpeeksi. Jos työläiset olivat liian nuoria hirtettäväksi, heiltä leikattiin irti killuttimet. Saksalaiset eivät pelänneet mitään. He tekivät mitä halusivat, eikä kukaan voinut estää heitä. Yksi pojista sanoi, että hänen isänsä oli nähnyt, kuinka eräs saksalainen työnsi kätensä roihuavaan tuleen ilman että iho kärehti, aivan kuin mies olisi ollut haamu.

Poikien kibaruvanhemmat olivat kotoisin eri puolilta: Usambaran ylängöltä Kawan pohjoispuolelta, satumaisilta järviltä ylängön länsipuolelta, sodan runtelemilta savanneilta etelästä ja monet rannikolta. Pojat nauroivat vanhemmilleen, pilkkasivat heidän työlaulujaan ja tekivät kilvan selkoa iljettävistä ja happamista hajuista, jotka seurasivat heitä kotiin. Pojat keksivät nimiä paikoille, joista heidän vanhempansa olivat kotoisin, hassuja ja iljettäviä nimiä, joita hokemalla he kiusasivat ja ilkkuivat toisiaan. Joskus he tappelivat, kierivät maassa, potkivat ja satuttivat toisiaan. Vanhemmat pojat yrittivät päästä palvelijoiksi tai juoksupojiksi, mutta lähinnä he vain lorvailivat ja tonkivat milloin mitäkin odottaessaan, että kasvaisivat tarpeeksi vahvoiksi miesten töihin. Yusuf istui heidän seurassaan, kun he antoivat siihen luvan, hän kuunteli heidän keskustelujaan ja teki heille pieniä palveluksia.

Ajankulukseen he juorusivat tai pelasivat korttia. Heiltä Yusuf kuuli ensimmäisen kerran, että vauvat elivät pippelissä. Kun mies halusi lapsen, hän laittoi vauvan naisen mahaan, jossa sillä oli enemmän tilaa kasvaa. Yusuf ei ollut ainoa, joka piti väitettä käsittämättömänä, joten veitikoita vedettiin esiin ja niitä mitailtiin kiivaan sananvaihdon ristitulessa. Pian vauvat unohutuivat ja mielenkiinto kohdistui pelkästään pippeleihin. Vanhemmat pojat esittelivät ylpeinä omiaan, sitten he pakottivat nuoremmat paljastamaan pikkuruiset abdallansa ja nauroivat niille.

Joskus he pelasivat kipandea. Yusuf oli liian pieni eikä pääsyt koskaan lyömään mailalla, koska ikä ja voima määräsivät lyöntijärjestyksen, mutta aina luvan saadessaan hän liittyi ulkopelaajiin, jotka syöksähtelivät põlisevällä kentällä ilman halki lentävän puupallukan perässä. Kerran isä näki hänet keskellä hysteeristä lapsijoukkoa kiitämässä kohti kipandea. Isä mulkaisi häntä paheksuvasti, antoi korvapuustin ja passitti sen jälkeen kotiin.

Yusuf veisti itselleen kipanden ja muutti peliä niin, että pystyi pelaamaan sitä yksinään. Hänen versiossaan hän oli myös kaikki muut pelaajat, tosin sillä erotuksella, että hän sai lyödä mailalla niin monta kertaa kuin halusi. Innosta hihkuen hän säntäili edestakaisin kotitalonsa ohi kulkevalla tiellä ja yritti saada kiinni kipanden, jonka löi niin korkealle ilmaan kuin suinkin pystyi saadakseen aikaa rynnätä sen alle.

2

Yusuf ei siis tuntenut tunnontuskia Aziz-sedän lähtöpäivänä, vaikka lorvaili monta tuntia kytätessään tilaisuutta ottaa vastaan kymmenen annan kolikko. Isä ja Aziz-setä tulivat kotiin yhdeltä iltapäivällä. Yusuf näki miesten hahmojen väreilevän sulalta näyttävässä valossa, kun he verkkaisin askelin lähestyivät taloa kivikkoista polkua pitkin. He kävelivät paahtavassa kuumuudessa vaiti, päät painuksissa ja olkapäät kyyryssä. Heille oli jo katettu lounas parhaalle matolle vierashuoneeseen. Yusuf oli auttanut loppuvalmisteluissa, siirrellyt joitakin antimia niin, että ne esiintyivät enemmän edukseen, ja saanut uupuneelta äidiltään palkkioksi leveän, kiitollisen hymyn. Samalla Yusufilla oli tilaisuus perehtyä juhlaruokiin. Kahta erilaista curryä, kanasta ja lampaanjauhelihasta. Laadukkainta peshawar-riisiä, joka kiilsi kirkastetusta voista ja jota täplittivät sulnaanirusinat ja mantelit. Liinalla vuorattu kori pursui tuoksuvia ja pulleita sämpylöitä, maandazi- ja mahamrileipiä. Pinaattia kookoskastikkeessa. Kulhollinen papuja. Kuivattuja kalasuikaleita, jotka oli lämmitetty hiipuvalla hiilloksella muiden ruokien kypsentämisen jälkeen. Yusuf melkein itki kaihosta tutkiessaan runsaita antimia, ne kun olivat jotakin aivan muuta kuin niukat ateriat, joihin he yleensä joutuivat tyytymään. Äiti rypisti

otsaansa esitykselle, mutta Yusufin ilme muuttui niin murheeliseksi, että lopulta äiti nauroi.

Miesten käytyä istualleen Yusuf astui sisään mukanaan messinkinen kannu ja kulho sekä puhdas pellavaliina vasemmalla kyynärvarrellaan. Hän kaatoi verkkaisena norona vettä Aziz-sedän ja isän huuhdellessa kätensä. Hän piti Aziz-sedän kaltaisista vieraista, hän piti heistä kovasti. Niin hän ajatteli kyykistyessään vierashuoneen oven taakse siltä varalta, että hänen palveluksiaan tarvittaisiin. Hän olisi mielellään jäänyt huoneeseen päivystämään, mutta isä oli mulkaissut häntä ärtyneesti ja ajanut hänet ulos. Aziz-sedän ympärillä oli aina säpinää. Hän kävi syömässä heidän talossaan, vaikka yöpyikin hotellissa. Niinpä aterioiden jälkeen lautasilla oli usein mielenkiintoisia tähteitä – paitsi jos äiti sattui iskemään silmänsä niihin ensin, jolloin ne yleensä päätyivät naapuritaloon tai jonkun heidän ovelle toisinaan ilmestyvän, Jumalan ylistystä mumisevan ja inisevän, rähjäisen kerjäläisen vatsaan. Äidin mukaan oli laupiaampaa antaa ruokaa naapureille ja puutteenalaisille kuin hairahtua mässäilemään. Yusufin mielestä siinä ei ollut järkeä, mutta äiti sanoi, että oikeamielisyys oli palkinto itsessään. Hän ymmärsi äidin terävästä äänensävyistä, että jos hän sanoisi vielä jotakin, hän joutuisi kuuntelemaan taas uuden pitkän saarnan, ja niitä hän oli kuullut riittämiin koraanikoulun opettajalta.

Erään kerjäläisen kanssa Yusuf jakoi mielellään ruoan tähteensä. Hänen nimensä oli Mohammed ja hän oli lyydyn painunut mies, jolla oli särisevä ääni ja joka löyhkäsi mädältä lihalta. Eräänä päivänä Yusuf oli nähnyt hänen istuvan talon sivustalla syömässä punaista savea, jota hän kuori kourillaan rikkinäisestä ulkoseinästä. Hänen paitansa oli nuhjuinen ja täynnä tahroja, ja hänellä oli jalassaan ryysyisimmät Yusufin koskaan näkemät housut. Miehen lakin reuna oli hiestä ja liasta tummanruskea. Yusuf

katsoi kerjäläistä muutaman minuutin pohtien kuumeisesti, oliko koskaan nähnyt likaisempaa ihmistä, ja sitten hän vei tälle kullonhollisen aterialta yli jäänyttä maniokkia. Kun Mohammed oli ahmaissut sisäänsä pari suullista kiitollisuudesta ähkien, Yusuf sai kuulla, että sauhuttelu oli syössyt hänet turmioon. Hän oli aikoinaan ollut varakas, Mohammed sanoi, hänellä oli viljelysmaata, muutama eläin ja rakastava äiti. Päivisin hän työsti armasta maatilkkuaan niin uutterasti kuin pystyi ja jaksoi, ja iltaisin hän istui kuuntelemaan, kuinka äiti lauloi Jumalan ylistystä ja kertoi hänelle ihmeellisiä tarinoita avarasta maailmasta.

Mutta sitten paha pesiytyi häneen niin vimmaisesti, että hän hylkäsi äitinsä ja maansa ja lähti etsimään sahuteltavaa, joten tätä nykyä hän kierteli ympäriinsä, tätä nykyä häntä potkittiin yhtenä ja hän joutui syömään savea. Vaelluksillaan hän ei ollut koskaan syönyt yhtä täydellisen herkullista ruokaa kuin hänen äitinsä laittama, paitsi ehkä tätä maniokkia. Hän kertoi Yusufille matkoistaan heidän istuessaan selkätalon sivuseinää vasten, ja hänen kimeä äänensä oli eloisa ja hänen riutuneet, nuoret kasvonsa väläyttelivät hymyjä ja risahampaisia virnistyksiä. ”Ota opiksi kauheasta esimerkistäni, ystäväiseni. Pysy erossa sauhuista!” Hän ei koskaan viipynyt pitkään, mutta Yusuf oli aina iloinen nähdessään hänet ja kuullessaan hänen uusimmista seikkailuistaan. Mukavinta oli kuulla Mohammedin kuvauksia viljelysmaasta Witun eteläpuolella ja hänen elämästään noina onnellisina vuosina. Seuraavaksi mukavinta oli kuulla siitä kerrasta, kun Mohammed vietiin ensimmäisen kerran hullujenhuoneelle Mombasaan. ”Wallahi, nuori mies, tämä ei ole valhetta. Minua pidettiin hulluna! Voitko uskoa?” Siellä Mohammedin suuhun tungettiin suolaa ja häntä läimäytettiin, jos hän yritti sylkeä sen pois. Hänet jätettiin rauhaan vasta sitten, kun hän suostui istumaan paikoillaan, antoi suolakiteiden sulaa suussa ja

syövyttää sisuskaluja. Mohammed kertoi kidutuksesta vapisten mutta samalla myös huvittuneesti. Hän kertoi muitakin tarinoita, sellaisia joista Yusuf ei pitänyt. Yksi niistä kertoi sokeasta koirasta, joka oli kivitetty kuoliaaksi, ja toinen lapsista, jotka oli hylätty julmiin käsiin. Mohammed mainitsi Witussa aikoinaan tuntemansa naisen. Äiti oli halunnut hänen menevän naimisiin, Mohammed sanoi, sitten hän hymyili typerästi.

Ensi alkuun Yusuf yritti pitää hänet piilossa, koska pelkäsi äidin ajavan hänet pois, mutta äidin tullessa paikalle Mohammed aina nöyristeli ja äännähteli niin kiitollisesti, että hänestä tuli yksi äidin lempikerjäläisistä. ”Kunnioitahan kuule äitiäsi!” Mohammed supatti äidin kuullen. ”Ota opiksi kauheasta esimerkistäni.” Ei ole tavatonta, äiti sanoi Yusufille myöhemmin, että viisaat ihmiset, profeetat tai sulttaanit, naamioituvat kerjäläisiksi ja asettuvat tavallisten ja onnettomien ihmisten joukkoon. Heitä on syytä kohdella kunnioittavasti. Aina kun Yusufin isä ilmestyi paikalle, Mohammed nousi jalkeille ja poistui päästellen kunnioittavia äännähdyksiä.

Kerran Yusuf varasti kolikon isänsä takintaskusta. Hän ei tiennyt miksi. Isän palattua töistä ja ollessa pesulla Yusuf työnsi kätensä haisevaan takkiin, joka roikkui naulassa vanhempien huoneessa, ja otti kolikon. Hän ei ollut suunnitellut tekevänsä niin. Kun hän myöhemmin katsoi kolikkoa, se osoittautui hopearupiaksi, ja häntä arvelutti tuhlata se. Hän yllättyi siitä, ettei jäänyt kiinni näpistyksestä, ja hänen teki mieli palauttaa kolikko takintaskuun. Hän harkitsi monta kertaa, että antaisi kolikon Mohammedille, mutta pelkäsi, että kerjäläinen sanoisi jotakin ikävää tai syyttäisi häntä ties mistä. Hopearupia oli suurin raha, jota Yusuf oli koskaan pitänyt kädessään. Niinpä hän kätki sen halkeamaan kaivon juureen ja kaivoi sen välillä kepin-kärjellä puolittain esiin.

ABDULRAZAK GURNAH (s. 1948) on Isossa-Britanniassa asuva, englanniksi kirjoittava kirjailija. Hän lähti kotimaastaan, nykyisen Tansanian Sansibarista, poliittisena pakolaisena 18-vuotiaana. Kentin yliopistossa akateemisen uransa tehnyt Gurnah on englannin kielen ja postkolonialistisen kirjallisuuden emeritusprofessori. Hän on julkaissut kymmenen romaania sekä novelli- ja esseekokoelmia, ja usea teos on ollut Booker-ehdokkaana. Vuonna 2021 Gurnah voitti Nobelin kirjallisuuspalkinnon.

Nobelistin läpimurtoromaani on nuoren orjan kasvukertomus ja kiehtova kuvaus Saksan Itä-Afrikan todellisuudesta, jonka Eurooppa-keskeinen historiankirjoitus tyystin kadotti.

”Yksi merkittävimmistä afrikkalaislähtöisistä kirjailijoista.”

YLE

”*Paratiisi* kääntää ylösalaisin vallalla olevan mustavalkoisen käsityksen kolonialismista ja tekee sen aivan järisyttävän upealla tavalla.”

QANTARA.DE

Päällys: Juri Patrikainen

